

Medical Halacha Chabura

Mental Health: Halachic Perspectives

תמוז תשע"ז

YESHIVA UNIVERSITY
TORAH MITZION
COLLEGE OF CHICAGO

הקדמה למסכת אבות

ולוהא שידע שהי כבר התאפי עלינו בשאלות המים ושאונו כבר הכנסנו לפנינו יתעלה לא היה כועס. ולא מצאנו לה יתעלה בדבריו עמו בענינו זה כעס ולא רוגז אלא אמר לו חן את המטה וכר' השקית את הטהרה ואת ביערם. וכבר יצאנו מענין הפרק אלא שתייצנו קישאי גדולה מקושיות הטהרה שרבים דברו בהו רבים שאמרו מה הוא החטא שחטא, והטהרה שראמרו אנונו בהו ומה שאמרו בו אחריהם והאמת יורה דרכו.

ואחור לענינו, ואם היה האדם שוקל את מעשיו תמיד ומתכוון למצוה הרי יהיה במעלה הרמה ביותר למעלות האדם. ובכך יתקרב לפני ה' וישג את רצונו, וזו היא דרך העבודה השלמה ביותר, ובכך הוכירו חכמים ז"ל ענין זה, וזה לשונם בו, אמרו כל השם אורחותינו וזכה ורואה בישועתו של הקב"ה שני ושם דרך אראנו בישיע אלהים. אל תקרי ושם אלא ושם דרך. ושואו הוא השעור וההערכה, וזוה לענין אשר יאירנו בכל הפרק הזה, זהו מה שראינו שצריך בענין זה.

הפרק החמישי

מפועלת נוחות הנפש כלפי מטרה אחת.

ראוי לאדם לשעבד כל כחות נפשו על פי המחשבה כפי שהקדמונו בפרק שלפני זה, וישים נגד עיניו תכלית אחת והיא השגת ה' יתחדר ויתרוסס, כפי יכלת האדם, כלומר שידע אותו, וישים על פעולותיו תנועותיו ותנוחותיו וכל דבריו מובילים אל התכלית הזו, עד שלא תהא בפעולותיו שום פעולה לבטלה כלל, כלומר פעולה שאינה מובילה אל התכלית הזו. המשל בהו ישישים הבורה באכילתו ושתייתו ושינתו ותשמישו ויצירתו ותנועתו ותנוחתו בריאות גופו בלבו, והמטרה ובבריאות גופו כדי שתמצא הנפש את כליה בריאם ושלמים שתשתמש בהם בלמודים וקניית המעלות המדעיות וההיגיוניות כדי שיגיע לאותה התכלית. ולפי דרך זו לא תהא מטרתו או

- 1 ראה פירושי ד"ס מהרד"ם במדבר י"ב ובתערוה.
- 2 ראה רמב"ם בשם רבינו הנזכר. 60 תהלים נ"ב.
- 3 מועד קטן ה' ב' סוטה ה' ב'.
- 4 השוה לסודי התורה פ"א הל' י' ומ"ג ח"א פרק נד.
- 5 "כרתה" נבעל, והעפתי לחורג, בלתי ערב, וכך הוא גם בנדפס.
- 6 בנדפס, "שירחבי" וגם זה.
- 7 תהלים.
- 8 מ"ג ו' א.
- 9 מרגום נכון ונאה.
- 10 "מלכא" למוד, ושתי מלים למושג אחד והיגיוני.
- 11 "התעסקות בה" מחסר ביריה, ויתכן שהיה כדאי לתרגום "למורה למדינה" ובנדפס, "למורה ובקשתה".
- 12 בנדפס הוסיף משלו, "אדם בעל כסלי", 7 תהלים.

הפרק הרביעי

ההנאה בלבד עד שיבחר מן המאכל והמשתה את היותר ערב, וכן בשאר ההנהגות, אלא יתכוון למה שיותר מועיל, ואם יודמן שיהא ערב הרי טוב, ואם יודמן שיהא בלתי ערב, אין בכך כלום. או שיתכוון ליותר ערב בהתאם למדע הרפואי, כגון שבלושה תאותו למאכל או יעוררה במאכלי תאות הערבים והמתולבלים, וכן אם גברת עליו מהו השחרה יסירה בשמינית שרבים ומיני נגננות, ובמיעול בננות ובניני פאר, ושייבה לם צורות נאות, וכיצא בהו ממה שמישהו את הנפש ומסיר שעמום המרה שחורה ממנה, ויתכוון בכל זה להביות בהו גופו, התכלית בריאות גופו כדי שידע, וכן כאשר יתעורר ויתעסק ברכישת נכסים תהיה מטרתו בקבוצו כדי שיוציאו בדברים הנעלים, ושיהיה מצוי לקיום גופו וההמרה מציאותו כדי שישג וידע את ה' כפי שאפשר לדעת.

ולפי דרך זו יהיה למלאכת הרפואה ענין רב מאד במעלות ובדיעות ה' ובהשגת האושר האמת, ויהיה למורה והתעסקות בה עבודה מן הגדולות שבבחיודו ולא תהיה או כמו האריגה והנרות, לפי שבה נבחו את פעולותיו, והיו פעולותיו פעולות אנושיות מביאות אל המעלות ואל האמתיות, לפי שאדם אם נגש אל מלאכת ערב לחור ריתו טוב מאכל תאוה והוא מוק ואפשר שיהא גורם למלה מסוכנת או אף גם לאיבוד לגמרי, הרי הוא והבהמה שוין, ואין זה מעשה אדם מצד היותו אדם, אלא מעשה אדם מצד היותו בעל ח' נמשל כבהמות נדמו. אבל תהיה פעולתו אנושית אם אכל את המועיל בלבו, ואף אם יניח את הערב ואוכל את הבלתי ערב לפי דרישת התועלת, וזו פעולה בהתאם למחשבה, ובהו יבדל האדם במעשיו מוחלתו. וכן אם יבעל כל זמן שירצה מבלי שיתוש להוק ולתועלת הרי פעולתו זו מצד היותו בעל חי ולא מצד היותו אדם. ואפשר שתהיה הנהגתו תמיד לפי התועלת כמו שביארנו, אלא שעשה מטרתו בריאות גופו ושלומו מן המחלות בלבד,

A

ואין זו מעלה, לפי שכמו שהעדיף זה הנאת הבראות כך העדיף האחר הנאת המאכל או הנאת התשמיש, וכולם אין תכלית אמיתית למעשיהם. אבל הנכון הוא שיעשה תכלית כל פעולותיו בריאות גופו והתמדת מציאותו בשלום כדי שיעמוד כלי כחות הנפש שהם אברי הגוף שלמים, שאו שתמש נפשו בלי מעצור במעלות המדעיות וההיגיוניות, וכן כל מה שילמד מן הלמודים והמדעים, כל מה שנוא מהם דרך לאותה התכלית הרי אין זה לדבר בו, ואשר אין בו תועלת לאותה המטרה כגון שאלות האלגברה, וההשואות, וספרי התשבורת, והתחבולות, והריבוי בשאלות ההנדסה, ומשיכת הכובדים, והרבה כאלה, תהיה המטרה בהם חודד השכל, והרגל כח ההגיון לדרכי ההוכחה, כדי שתושג לאדם תכונת ידיעת התיקש המופתי מוחלת, ויהיה לו זה דרך שיגיע בו לידיעת אמת מציאותו יתעלה, וכן דברי האדם כולם לא ידקד לבד אלא במה שייבא לצדמו בו תועלת, או יסלק נוק מנפשו או מגופו, או בלמידת מעלה או בשבח מעלה או אדם גדול, או בננת מגרעת או רשע, לפי שקללת בעלי המגרעות וגיני זכרם אם היתה המטרה בכך להשפילם בעיני בני אדם כדי שיקחו בהם תוכחות, ולא יעשו כמעשיהם הרי זה חובה וזו מעלה, הלא תראה אמרו יתעלה כמעשה ארץ מצרים אשר ישבתם בה וכמעשה ארץ כנען, וספור הסדומים, וכל מה שבה במקרא בגנות האנשים בעלי הרעות והמגרעות וגיני זכרם, ושבת הצדיקים והמומחים, אין הוונה בהם אלא כמו שאמרנו לה, כדי שילכו בני אדם בדרך של אלו ויתרחקו מדרךם של אלה. וכאשר ישים האדם מטרתו ענין זה יהיה פנוי מהרבה מעשיו ויתמקט מדבריו הרבה מאד. כי מי שמטרתו ענין זה לא יתעורר לקשט את

8 "ואלמקאבלה" כ"ה בכל הנוס', ובנדפס הושפס. 9 בנדפס, וספור החרישים ולדעתו אינו נכון. כי "מכירותא" הם סוגי שרופוסים גיאומטריים עגולים ומשופעים. 10 "גר אלאחיקאל" פיניקה ובנדפס "משכית המשקלים" שהפליג. 11 "אלרזק" דברי רבינו לענין אחר. 12 "חתי יתעסא" לקחו וכן הוא גם בנדפס.

- 13 מוסר. ובנדפס, "נד שיתרחק מהם" ואינו נכון.
- 14 שבת כז' ב'.
- 15 ברכות.
- 16 אינו יודע מקומו, ובנדפס, "כי הוא הלשי העיקר".
- 17 "הוא הלשי רבנו מנרסיהו הוא אמרי מלאך דבידוחא" וגם זה איננו וראת שבת ל' ב'.
- 18 בנדפס, "יהישוב ששל זה הגד".
- 19 דברים ו' ה'.
- 20 משלי ג' א'.
- 21 ברכות טג' א'.
- 22 בספרות ימי הבינים משתמשים במלת "אלחיק" האמת כלפי ה'.

הפרק החמישי

הקירות בהו או לעשות סרט של זהב בבגד, וזוהי אם נכחיון דבר זה לישב את נפשו כדי שתבריא ויסקל ממת חליה כדי שתחיה בהירה וכה לקבל את המדעים בדרך שאמרו דירה נאה ואשה נאה וכלים נאים ומטה מוצעת ללמדיו חכמים, מרחיבין דעתו של אדם. לפי שתמש תלאה ותמטם המחשבה בהתמדת בהתעסקו בעבודות המגיעות על שינתו וינפש ואו יחזור לאונו, כך גם הנפש צריכה להשקט ולהתעסק בננות חושים, כגון הססתלות בצעירים ודברים הנאים עד שתסתלק ממנה הלאות כמו שאמרו כי הלשי רבנו מגרסא, וחושני לומר כי לפי אופנים אלה, לא יהיו אלו רע ולא פעולות לבטלה כלומר התעוררות לצעירים וכיורים בבנינים ובכלים ובבגדים.

ודע שהתרגה הזו היא דרגה גבוהה מאד וקשה, ולא ישיגה אלא מעטים ואחרי הכשרה רבה מאד, ואם יודמן מציאות אדם שאלה הם תארו אינו חושב שהוא פחות מתבניאום כלומר שמפעיל כל כחות נפשו ועושה מטרתו ה' יתעלה בלבו, ולא יעשה פעולה גדולה או קטנה ולא יבטא שום מלה אלא אם אותה הפעולה או אותה המלה מביאה לידי מעלה או לדבר המביא לידי מעלה, והוא מתבונן וחושב בכל פעולה ותנועה ורואה אם היא מביאה לאותה התכלית או אינה מביאה אותה כך יעשה. וזה הוא מה שזרש יתעלה ממנו שתהא זו מעלתו באמרו ואזנת את ה' אלהיו בכל לבבו ובכל נפשו, כלומר בכל חלקי נפשו, שתשים תכלית כל חלק מהם תכלית אחת והיא לאהבה או ה' אלהיו, ובכך זרדו גם הנביאים עליהם השלום על ענין זה ואמר בכל דרכיך דעות, ופירשו חכמים ואמרו אפילו בדבר עבירה, כלומר שתשים לאותה הפעולה תכלית כלפי האמת, ואף על פי שיש בה

- 23 "הוא הלשי רבנו מנרסיהו הוא אמרי מלאך דבידוחא" וגם זה איננו וראת שבת ל' ב'.
- 24 בנדפס, "יהישוב ששל זה הגד".
- 25 משלי ג' א'.
- 26 ברכות טג' א'.
- 27 בספרות ימי הבינים משתמשים במלת "אלחיק" האמת כלפי ה'.

הקדמה לסימן שח

נשמת אברהם

פירוש להטיל מים ולא אני מבטל עצמי;
 עכ"ל החוס'. ומשתמע שבזמן שיצא בלילה
 להשתין הסתכל ברוקיע והשכיל והשיג את
 חכמת האסטרונומיה. אך במורש⁷⁶
 מובא: מהו לא בשמים היא, שמואל
 אמר אין התורה מצויה באסטרונוגון
 שאומנותן בשמים. אמרו לשמואל הרי
 אתה איסטרונוג וגדול בתורה. אמר להן
 לא הייתי מביט באסטרונוגים אלא בשעה
 שהייתי פנוי מן התורה, אימתי כשהייתי
 נכנס לבית המים. וכותב שם המחרזי':
 לבית המים להשתין מי רגלים או למרחץ
 במקום שאין להרהר בתורה. וכמדודש
 תהלים י"ט דורש פסוק מי יספר שחקים
 בחכמה (איוב לח:לז) זה שמואל ירחינהא
 שהיה אומר נהידין לי שבילין דרקיע
 כשבילי דנהרדאי, שסיפר מה שבשמים
 בחכמה ע"פ שעסק תמיד בתורה אך אחר
 שהשיג חכמה זו לא קבע לעסוק בה אלא
 כמ"ש כאן בבית המים, עכ"ל המחרזי'⁷⁷.

2. חולה פסיכיאטרי. מבחינת חילול
 שבת אין כל הבדל בין חולה ממחלה גופני
 מחולה עם מחלה נפשית וכל הכללים
 המובאים לעיל לגבי סיווגו של חולה
 גופנית על פי חומרת מצבו ואפשרות
 לסכנת חייו תקפים לגבי חולה נפש.
 וממילא ההלכה לגבי חילול שבת עבורו -
 דאורייתא או דרבנן - יהיה תלוי לפי
 חומרת מצבו והשש לסכנת חייו או
 במחלות נפשיות מסיימות לסכנה לחיי

אין מגיעים לכתובת של החולה, עכ"ל.
 אגב, אין שמואל למד אסטרונומיה,
 הלא והגית בו יזמם ולילה? וכך כותב
 החוס'⁷⁵: לא בסחרנין ולא בתגרין ולא
 באיסטרונוגין, כלומר באותן שוואין
 בכוכבים, אמרו ליה לשמואל והא מר
 איסטרונוגוס הוא, אמר להו תיתי לי דלא
 מעיילא ביה אלא בעידן דנפקא למיא,
 ציונים והערות

(73) ברכתה נה ע"כ. (74) ראה ב"מ קז ע"כ. (75) תענית ז ע"א ד"ה אף. (76) פי נצבים פרשה ט ס"ו ו לא
 מ"ק מז. (77) ראה לעיל מ"ק צ"א ב' בשם הגרש"ז אייערבאך זצ"ל. (80) או"ח ח"א סי' קעב. (81) רז

הקדמה לסימן שח

נשמת אברהם

אחרים. על הרופא המומחה לאבחן את
 מחלתו ולפי הכללים לעיל לספל בו
 בשבת, אחרי התייעצות עם פוסק.
 חילול שבת עבור חולה באוטויזם. שאל
 אבא על בנו ה-9 לוקה באוטויזם
 (autism) קשה. "מדובר בילד שאינו
 מדבר כלל, אינו משחק ומתקשר איתנו
 בני משפחתו רק לגבי רצונותיו הבסיסיים.
 למשל כאשר הוא מעוניין לאכול או
 לשתות או לצאת לחצר וכדומה הוא מושך
 ומסביר בדרכו את רצונו. מצב רוחו עולה
 ויורד לעיתים הוא נינוח אך לעיתים הוא
 מאד עצוב, רוגז, לחוץ, ואז כמובן שכל
 הבית האחים ואנו ההורים עומדים בחוסר
 אונים. מה שמרגיע אותו במיוחד זה
 יציאה החוצה ונסיעה באוטו. פעמים רבות
 אנו נוסעים קילומטרים בכדי להרגיע
 אותו, כמעט כל ערב הוא נרדם רק
 בנסיעה ולילות רבים כאשר הוא מתעורר
 מה שמרגיע אותו מבכי וזעם וכן מה
 שיכול לפעמים לאפשר לו להרגע מחדש

זה הנסיעה באוטו".
 עניתי לו שכל זמן שלא מדובר על
 פקוח נפש אין כל היתר לחלל שבת
 באיסוריו תורה ע"י יהודי. אך יהיה מותר
 לסדר מראש עם גוי שייסכים לבוא לקחת
 את הילד⁷⁸. יחד אתו או עם אשתו (והוא
 או בין גדול אחר), אם כך דורש הבן -
 לסיכוב כרכב בשעת הצורך במצבים כפי
 שהוא מתאר. ואז יהיה מותר לו לצלצל

ציונים והערות

(78) ככל חולה כל הגוף שמתור לבקש מגוי לחלל את השבת לצורכו אפילו באיסורי תורה - סי' שבת ס"ז
 מ"ק מז. (79) ראה לעיל מ"ק צ"א ב' בשם הגרש"ז אייערבאך זצ"ל. (80) או"ח ח"א סי' קעב. (81) רז

עוד איזה שבועות תחת השגחתם
 שלא יתקלקל ח"ו, אם צריכים להו
 משם כדי שיקיים מצות שופר ש
 החולים אי אפשר. והשבת שלע"ד
 צריכים להוציא כי על עשה גם אונס
 יותו מחומש נחשב אונס לפטורו ואי
 בפתות מחומש עיין בסי' תרנ"ו ב
 סק"ז ובספרי דברות משה על ב"י
 פ"ט הערה כ"ח, וא"כ כ"ש זה ע
 להאדם אף מחומש ממון ויותר
 מוציא להתרפא אף כל ממונו ש
 אונס ממצות עשה רשופר ופטור, ע

וראה הגדותו בהלכה ודוגמאות
 בעיות הלכתיות במפתח הענינים,
 פסיכיאטרי".

3. סלמול בתוך בית החולים.
 לסלמל בין כותלי בית החולים, בין
 ובין בחוץ לארץ ואפילו אם לא
 עירוב חצרות⁸¹.

(81) רז

4

קבוע והוא שלא תהיה דעתו משובשת תמיד שהרי יש נכפיים שגם בעת כריאותם דעתם ממורפת עליהם וצריך להתיישב בעדות הנכפין הרבה עכ"ל וא"כ כ"ש שצריך להתיישב הרבה כגמ של בעלי הנכפין :

ו ולפ"ו מ"ש בש"ע סעי' ג' מי שהוא עתים חלים עתים שומה כשהוא חלים הרי הוא כפקח לכל דבריו ואם גירש באותו שעה גיטו נט ואפילו חלים בעלמא שאינו שפוי לגמרי עכ"ל כלומר אע"פ שהוא תשש ועדיין סימני חליו ניכר בגופו שלא נתרפא לגמרי אלא כאדם המתחזק מחליו אפ"ה בשעת חלימתו הרי הוא כפקח לשעתו (כ"י נסס רש"י) נלע"ד שלא בכל ענייני מחלות של שמוות הדין כן כמו בנכפה לפי דברי הרמב"ם שהבאנו וודאי דצריכין לראות ששב לאיתנו כמעט וכיוצא בזה צריך לדקדק בשאר עניינים הדומים לזה המחלה ודברי הש"ע אינו אלא בשומה כזה שידענו ברור שבעת שנסתלק שמוותו ממנו הוא בשכלו כאחד האדם ולכן אע"פ שהוא עדיין תש כח וחליו ניכרת מ"מ בשכלו הוא בריא והוק ויש לדקדק בזה היטב :

י"ג כתב רבינו ב"י בספרו הגדול בשם רי"ו והרמ"ה דכשאין אנו יודעין בוודאי הזמן שהוא עומד בריא והזמן שהוא שומה ה"ל ספק ופשוט הוא עכ"ל ביאור דבריו דכשאנו יודע הזמן שהוא בריא והיינו שמהלתו ובריאותו הוא בלא זמן קבוע אם לא ידענו ברור שבשעה שנתן הגט היה בריא כגון שהב"ד לא דקדקו אחריו אין להכשיר הגט מאומדנא בעלמא שאמרו הרואים שנראה להם אז בריא כיון שהיה שלא בדקדוק אין להכשיר הגט וכ"ש אם לא היה שפוי לגמרי שכחו עדיין תש כמ"ש בסעי' הקודם אין להכשיר בכה"ג כשאין זמנו קבוע אבל כשיש לו זמן קבוע אזי בזמן בריאותו מוקמינן אותו בחזקת בריאות כיון שכן דרכו (וזהו גם כוונת הנ"ל בסק"ד) וראיתי מי שכתב דבאין למחלתו זמן קבוע אין להכשיר גיטו גם בזמן בריאותו (עפ"י סק"כ) וא"א לומר כן דלהדיא כתב הרמב"ם דאין חילוק בין נכפה לזמן קבוע או בלא עת קבוע כמ"ש בסעי' ט' וגם לשון התוספתא שהבאנו אינו מורה כן ואינו סברא יש לחלק בזה אלא וודאי דבלא זמן קבוע צריכין לדקדק יפה יפה (וגם מר"ס כ"ס. מוכח להדיא כן ע"ש ודו"ק) :

י"ד ובעת שהוא בריא ורשאי לגרש כמ"ש אע"פ שידענו שישב לשמותו לית לן בה כיון שהוא עתה בריא ולא דמי למ"ש בס"י קי"ט באשה שאין לגרשה אף בעת חלימותה כשהיא עתים חלים עתים שומה דהתם תקנתא דרבנן הוא שלא ינהגו בה מנהג הפקר בעת שמוותה ובריבעד גם באשה הוה גמ כמ"ש שם בסעי' כ"ד אבל באיש לא שייך זה וסימני שומה נתבאר בח"מ ס"י ל"ה ועמ"ש שם סעי' ז' בדעת החולקים על הרמב"ם וס"ל דרק הסימנים שנאמרו

בגמ' ריש חגיגה חשוב שומה ולא בעניין אחר ונדחו דבריהם מרוב הפוסקים ובארנו דאפשר דגם הם מודים להרמב"ם ע"ש (ועי' בס"י זה ונכ"ט סק"ט) :

י"ז בעלי המרה השחורה שאין עושין כלום דברים של שגעון רק יושבין בעצבות ורחוקים מחכורת אנשים ואין מבקשין לאכול וכשנותנים להם לאכול אוכלין ואין מתחילין לדבר וכששואלין אותן עונין מעט דברים ואין מדברים דברים של שגעון יש להתיישב אם דינם כשומה אם לאו ולפי הסברא אין בזה סימני שמוות אלא מחלת העצבות בלבד ותלוי בראיית עיני הב"ד להבין דרכו ועלילותיו (ועי' רש"י חגיגה ג' : ד"ה לעולם וכו' ח"י שנתתי חולי האוחז מתוך דלגה עכ"ל ואין זה שוקט ע"ש זע"פ) :

י"ח מאד מאד צריך לזהר בגט שכ"מ כשמצוה לכתוב גט שיהיה שפוי בדעתו בעת שמצוה להסופר לכתוב ולהעדים לחתום ובעת שהסופר כותב והעדים חותמים שיהיה שפוי בדעתו כל זמן הכתיבה והחתימות שהרי הסופר הוא שלוחו של הבעל וכיון שבעת כתיבתו הוא אינו בדעתו איך שלוחו יכול לכתוב ואפילו להפוסקים דס"ל דלא בעינן שליחות בכתיבה מ"מ כשמצוה לו לכתוב והסופר עומד במקומו בהכרח שהוא בעצמו יהיה בדעתו ושהיה ראוי לכתוב בעצמו ואף בעת חתימות העדים אם היה מטורף בדעתו כתב רבינו הב"י דהגט בטל ואפילו כשיש עידי מסירה ואינו אלא כמווייף מתוכו והוה רק פסול דרבנן מ"מ הגט בטל מדאורייתא (ת"ג) והטעם דכיון שמצוה לחתום בהכרח שיש בזה דין שליחות וכיון שנתבטל דין השליחות מחמת שהוא מטורף בדעתו בטל הגט (ס"ט) :

י"ט אמנם לענ"ד תמוה לומר כן שיהא בטל מדאורייתא אם לא היה שפוי בשעת החתימות דבשלמא הכתיבה שעליו מוטל לכתוב את הגט והוא כותבו ע"י הסופר בהכרח שיהיה ראוי לכתיבה בעת כתיבת הסופר אבל חתימות העדים נהי דנאמר דעליו מוטל להחתים עדים דיו שהוא בדעתו בשעה שמצוה אותם לחתום אבל בעת החתימות מה לנ"ל לדעתו הלא הוא א"א לו לחתום ע"י הגט ועל העדים לחתום כמו בכל עדות ואיך נאמר שהגט בטל מן התורה ובאמת בכל הראשונים לא הוזכר כלל שבעת החתימות יהיה שפוי רק בשעת הכתיבה והנתינה וגם בש"ע סעי' ד' לא הוזכר כלל החתימות ע"ש וכן רבינו הב"י בספרו הגדול שהאריך בעניין זה לא הוזכר זה כלל ורק בסוף דבריו כתב בזה"ל והיכא שנתכרר לנו שהיה מטורף בשעת ציווי או בשעת כתיבה וחתימה בטל הוא לכ"ע עכ"ל ויראה לי מדלא כתב או בשעת חתימה כוונתו העיקרית אכתיבה ושיגרא דלישנא הוא לכלולם יחד מפני שאין דבר מפסיק בין כתיבה לחתימה וגם מפרשי הש"ע לא הוזכרו חתימה כלל ולכן צ"ע לדינא :

וב"ש

ה'תש"ח

5

עושה
כתר"ה
תאותו
מותר
שייך
יכול
גשימה
וגם
מ"ט
וב על
מ"ט
משלא
תעבר
י ליה
הוצאת
ועיקר
דבר
ביום
איסור
ומזה
דשלא
להתיר
ע"י
וכמו
ה.
רדוקא
ירחמו
ופאים
לר"מ.
נשים
וא"כ
ם מי
חוקה.
ר"מ
שיצא
בוה
ה.
דורש
האשה
עצמם
קלתי
כדין.
מרים
עוד

הפעם ואני מזהירם עוד הפעם מחומר האיסור ושלא יבואו להקל יותר מהראוי ולא יפרסמו וג"כ רק על זמן קצר וכן בכל פעם אם עדין הם צריכים להיתר. ולכן מעטים מאד הם אלו שהתירתי להם. וכן יש לכל רב מובהק להתנהג בזה. וסתם רבנים ח"ו להם להורות בענין חמור זה.

והנני ידידו מוקירו.

משה פיינשטיין

סימן סה

באשה שנשתמית אחר הלידה בשני הילדים שהולידה והרופאים אסרו לה להתעבר אם יש להתירה לשמש במוך

י"א תמוז תשכ"א.

מע"כ ידידי הרב הגאון המפורסם מוהר"ר מרדכי גרשון שפאלטער שליט"א.

הנה ודאי צדק כתר"ה ששטות הוא ענין סכנה לא רק לעצמה אלא גם להילדים הקטנים שאף מי ששטותו אינו לעשות רע, אפשר להתהפך שתוצאה לעשות רעה לעצמה ולהילדים ח"ו ואי אפשר להעמיד שומרים על זה. ולכן יש להתיר לה לשמש במוך, מכיון שהחזקה ששני פעמים יצאה מדעתה אחר הלידה ובקושי גדול נתרפאה ע"י הרפואות הנקרא שאק, ואף שהרופאים לא היו מזהירין אותה אבל כיון שהלכה כרבי דבתרי זימני הוי חזקה יש לנו לחוש לעצמנו, ואולי אף כשיאמרו הרופאים שרשאה להתעבר כי רק מקרה היה שנחלתה סמוך ללידה מסתבר שלא היו סומכין עליהם כיון שהחזקה בתרי זימני שנחלתה אחר הלידה במחלת שטות. וכשיאמרו הרופאים אף בלידה אחת שמה שנחלתה היה מחמת הלידה ושיש לחוש בה שתחלה גם בלידה שניה אף שלא נתחזקה עדיין גמי יש להתיר מצד אמירת הרופאים. והראב"ע שהאשה מגנת בגופה הוא כמו מוך שהוזכר בגמ'.

איברא כי הסממנים שיש רופאים שנותנים ליתן באותו מקום היה יותר טוב לדינא משום שאינו סותם הכניסה של הנרע לרחם אבל אין זה רפואה ברורה ולהרבה נשים אין מועילין הסממנים, ומאחר שהיא בסכנה הרי אסור לה לשמש באופן שלא ברור שלא תתעבר מזה דלסכנה חוששין אף למיעוט רחוק. ומה שזה לא כבר המציאו "פילן" כאלו שבולעתן אותן ואומרים שהיא רפואה ברורה שלא להתעבר הנה

נתברר שרוב הנשים רואות ע"י הפילן אלו טפת דם שנעשית גדה כדהודיע לי חתני הרז"ג ר' משה דוד טענדלער שליט"א שיש לו ידיעה בענינים אלו וכתב להדאקטאר שהמציא פילן אלו והודה לו שששים אחוזים מהנשים רואות משהו דם ע"י הפילן רק הנכרים אין מקפידין על זה. ולכן מוכרחין להתיר לה לשמש בהראב"ע שמשימה בגופה.

ובדבר הקושיא של כתר"ה איך שייך להתיר במקום סכנה הרי יכולין להתגרש ולהפרד, הנה מצד קושיא גדולה זו הוכחתי חדושי שלקיום מצות עונה גמי לא נחשב לבטלה וכיון שהוא סכנה לה להתעבר הויא מצות העונה בביאה כזו שלא תתעבר וממילא לא עברו שום איסור והוכחתי זה בראיות גדולות והוא מבואר בהענין שכתבתי לכתר"ה זה כבר ויעיין כתר"ה בדברי שמה.

והסכנה שכתב כתר"ה משום שכמה נשים יוצאות מדעת מחמת חסרון תשמיש לא מסתבר זה ועיין בחת"ס ח"ב דאה"ע סימן פ"ב שמסיק שאין להתיר איסורין משום חשש זה.

ובדבר אם הרופאים אומרים שאם תתענה תחזור לשטותה אם רשאה לאכול ביו"כ, פשוט שמותרת משום דשטות הוא סכנה, ואף שהמחלה עצמה לא תמינתה אבל כיון שמצד המחלה אפשר שתמית עצמה ואת אחרים הוא ג"כ פקוח נפש וכדכתב גם כתר"ה.

ידידו דוש"ת מוקירו מאד.

משה פיינשטיין

סימן סו

בניטל האם שלה אם מותרת לבעלה

ע"ת אדר תשכ"א.

מע"כ ידידי הר' זאב וואלף סילווערבערג שליט"א. בדבר האשה שהרופאים החליטו שבשביל שיש לה גידול בבטנה מוכרחין לנתוח ולהסיר את האם שלה מגופה אם יהיה מותר אח"כ לשמש עמה, הנה ברור שתהיה מותרת לו ולא יהיה בזה שום איסור אף שלא תוכל להוליד ואין בזה איסור הוצאת זרע לבטלה כיון שהוא דרך תשמיש כמו שמותר לשמש עם זקנה וגם עם אילונית. ואין חלוק מחמת שבאשה זו ליכא כלל הרחם. ומפורש כן ברש"י יבמות דף מ"ב שפי' בעקרה שתניא שם שצריכה להמתין ג' חדשים שנעקר רחמה וניטלה האם שלה.

סימן רסו

להתרפא מחוליי נפשי על ידי סיפור לשון הרע

בס"ד כסלו תשס"ו

לכבוד הרב ... שליט"א

בקרה אצלי אשה שהיו לה תלונות על סחרחורת וכאבי ראש חזקים, ולדעתי, זה נובע ממצבה הנפשי הקשה, שלדברי האשה נגרמו לה ע"י אנשים שגרמו לה עוול.

דרך הטיפול המומלץ כדי שתפטר מהכאבים, הוא על ידי שתווח עם בתה הבוגרת, ותספר לה את כל בעיותיה, אולם האשה חששה לעבור על איסור לשון הרע ורכילות.

ולכן נשאלת השאלה, האם מותר לה לספר את הסיפור לבתה ובזה היא תתרפא, אף שיש בזה איסור לשון הרע ורכילות? ויש להדגיש שאי אפשר לנהל שיחות נפש, בזמן שהצד ממול בעצם לא מאמין לסיפורים.

ד"ר ברוך שלר

רופא פנימי - בני ברק

תשובה

נראה שמותר לאשה לספר לבתה על בעיותיה, אף שיש בזה איסור לשון הרע, ואינה צריכה להזהיר את הבת שלא להאמין לה, כיון שכוונתה להפיג את דאגתה, ובפרט שלפי דעת הרופאים היא תתרפא ממכאוביה. וכמו שכתב בספר חפץ חיים (הלכות לשון הרע כלל י סעיף יד בהגה"ה) וז"ל: אפשר שאם כוונתו [של זה שעשו לו עוולה] להפיג את דאגתו מלבו, ולכן הוא רוצה לספר לידידו את העוולה שפלוגי עשה לו, הוי [המספר לשון הרע] כמכוון לתועלת, שהדבר מותר, אך יזהר שלא יחסרו שאר הפרטים שבסעיף זה, עכ"ל. וברשימת הפרטים (שם) נאמר שלא יגדיל את העוולה יותר ממה שעשה, ושלא יסובב [לעושה העוולה] נזק על ידי הסיפור יותר מכפי הדין. לדוגמא: מותר לאם לספר לבת על אנשים מסוימים שפגעו בה ועשו לה עולה, אך בתנאי שלא תגזים, ובתנאי שהבת לא תעשה על סמך דברי האם מעשה נגדם, ולכן האם המספרת לבת שאנשים מסוימים עשו לה עוולה, יכולה לשפוך את לבה ללא חשש, כי סיפור הלשון הרע הוא לתועלת.

אך צריך לומר לבת שאמנם מצוה עליה להקשיב לצרותיה של אמה ולהשתדל לעודד אותה ולהרגיע אותה, אך אסור לה להאמין לאם, והכוונה שלא תראה לאמה שהיא מפקפקת באמיתות עצם הדברים, אבל תחפש בלבה צדדי זכות על עושי העוולה, ולא תחליט שהם רשעים. כמבואר

היתר סיפור לשון הרע כדי להפיג דאגת לבו

אסור לשונוע להאמין ויחשוב בלבו צדדי זכות

קר׳ינא דאגרתא

שפ

יהא נרמא לז ככרוז שלא אמר כהונן אן שדלג תיכונת, וזה ככרוז
שישפ הלכה אינו מחוייב יותר אבל א״א להסביר ד״ז למי שהוא
כעצבים מתוהים כענין זה ולכן צריך לומר לז כהחלש וכלי טעם
אולי יש רק להסביר לז שהשש דאורייתא איין כאן וקשה לז להאריך
בענין זה רק כן להורות לז שככל מה שעבר לא יחזור שוב עליו עד
הפעם.

וכדבר הנקיות הקלתי מאוד ע״פ שו״ת דברי חיים מצאנז ח״ב
ט״ו שםכיון שכונן הנפ׳ דמחפן בני אבנים ע״כ שבזה כבר
מספיק, ומדרתי לז אז שיקנה בהמש או ששה זיירות ואח״כ לרדוק
כמצת מים כמשי״כ בפוסקים כשם האר״י, ואח״כ שוב לא ישונה
כלל אם נשאר נקי אז לא רק צריך לקנה המים כי כשישאר
להלכות המיד זה נורם פצעים שם, הכלל שלאחר שיריח וירדוק
קצת שוב לא ישניה כלל אם נשאר משהו ויכול לסמוך על הד״ת.

כן בענין מקום הנחת תפילין משי״כ הפוסקים שיהא באמצע אינו
שיהא באמצע ממש רק כל שהוא כשרד כבאמצע היינו כשמשער
כלכו שזה כשרד באמצע מני כדכי יותר מזה הקיל שם כדברי חיים
ח״ב ט״ו ו״תל״ת הבחור הזה נתרפא כמשך זמן קצר וכעת הוא
משמש כמשרת השוכה וכמ״.

הכלל חובה נמור עליו שלא להיות משונה מרכותיו ושום ת״ח
ויתנהג כנ״ל ואח״כ שוב יראה בעה״י שתפלתו מתוקנת.

נוסף לכל חנ״ל צריך להתפלל תמיד להשי״ת שיצילתו מן
נמיונות ומן יסורים נשמיים ורוחניים ושזכה לטיעתא דשיטא.

הכותב בהפזון רב מחמת חולשה ופירודת (ויתכן שהדברים
שכתבתי אינם מסודרים כראוי ואמו הסליחה כי גם כתיבה זו עלה
לי בהתאמצות).

הד״ש ומכרכו בכל טוב סלה

יעקב ישראל קניבסקי

Ⓢ

כדבר אחר שעצבנין מתוהים בתפילה ותפילין ונקיות ועוד

שענ

בעה״י ליל פורים התשס״ל

לכבוד ידידי הרבנו כמ״י שליט״א.

אחדשכת״ח

הנה שלחתי תפילה של 11 ספרים ביק ב״כ ואק״י שבעה״י
יתקבל אחר הפסח א״ת, בדבר ד״כ המבואר במכתבו כבר ד״י אצלי
אחדים מאלי המונ ואי ד״י קשה מאוד כי לא שם לב לדברי אחדים
כלל ד״י וסופו שתפסק להתפלל כלל ונפל לפרט שהורה נורא
ואחד איין שנים חומש קצת ח״ת ייחס עליו.

ואחד שהי״ סוכן לשמוע מה שאומרים לז ע״כ הלכה הורתי לז
שיתפלל כסדרו ומה שכבר עבר לא יחזור עליו כשום אופן אפי״

והלא לפי חוקי המדינות המקובלות בכל תגלית רפואית יש ביד הממציא והיצרן לקבל סעד חוקי להגן על זכויותיו, ובתנאי שיוכל לייצר כמות מספקת ולהפיץ את התרופה לכל נצרך, אך לא יעלה על הדעת שימנע טוב מבעליו ויגרום סבל ונזק לרבים כשבידו לעזור ולהושיע למען בצע כסף. וכי בידו לרפאות את כל החולים שבעולם לבדו.

ומשו"כ פשיטא שמותר לגלות שיטה זו לתועלת החולים וכל הזריו הרי זה משובח.

אמנם כבר כתבתי דאין אני מאמין כלל בכל שיטה ותרופה שאין בעליה מוכנים לחשוף לאור השמש מה שבאמתחתו כדי שיוכלו לבדוקו ולבקריו בין טוב לרע, ואכמ"ל.

ביקרא דאורייתא
אשר ויים

סימן קכח

הסובל מכפייתיות ואינו הונה את האותיות כדין לענין תפילה

לכבוד איש יקר ונפלא
ירא אלוקים ובמצוותיו חפץ מאוד
ר'...

ענין התפילה
מכתבו קבלתי ודבריו נגעו ללבי עד מאוד.

כיון שראוי

מע"כ סובל זה שנים מכפייתיות (O.C.D.) ומתקשה להתפלל ולברך כראוי, ומצא נוחם ומרגוע במה שכתבתי בשו"ת מנח"א (ח"ב סימן קל"ד). אלא שנפשו בשאלתו האם בכל זאת קיים את מצות התפילה כשלא הגה את השמות והתיבות כהלכתן, ותמה למצוא סברא שהתפלה תחשב תפילה אף שלא הגה תפילתו כראוי.

הרי לך דאף שאינו הונה התיבות כדין, ועוד מעוות את הדברים באופן חמור ובמקום אהבה מוציא משפתיו איבה, מ"מ בחר כוונת הלב הולכין הדברים ועליו הכתוב אומר "ודגלו עלי אהבה".

אמנם פשוט הוא דאין זה אלא במי שאינו יכול להגות את האותיות כתיקנן, (עיי' לעיל סימן י'), ועוד נראה דאין ללמוד הלכה מאגדות חז"ל, ואפשר שאף שדבריו העילגים מתקבלים כאהבה אבל אין מזה ראייה שיצא יד"ח התפילה.

ואבאר לו את הנראה לי בעניי בסוגיא חשובה זו.

הנה אמרו חז"ל (שה"ש רבה פרשה ב'): "אמר ר' אחא עם הארץ שקורא לאהבה איבה כגון ואהבת ואייבת אמר הקדוש ברוך הוא ודילוגו עלי אהבה"

והפליגו עוד לדרוש (שם): "ודילוגו עלי אהבה... אמר הקדוש ברוך הוא וליגלוגו עלי אהבה".

אמנם בעומק הדברים ופשטותן נראה מסביר לומר, דשתי מצוות יש בתורה שבהן מי שנבצר ממנו לקיימן מחמת פגם וחסר באבריו, מקיימן בדרך שהוא יכול ובכלים שיוצר האדם נתן לו, ויוצא בהן ידי חובתו אף שלא קיימן כדין, ושתי מצוות אלו הן התפלה והתשובה.

והצד השווה שבשתי מצוות אלו, שכשתיהן מלבד היותן מצוות כשאר כל מצוות התורה שכל המקיים אותן כהלכתן יבא ויטול אוצר החכמה יש בהן פן נוסף, שהן כלים ואמצעים לזכות ברחמים ובחסד ובשפע עליון. שעל ידי התפלה זוכה האדם שהשומע תפלת כל פה יקבל תפילותיו ויחוננו בכני חיי ומזוני ובכל צרכיו וכל מחסורו אשר יחסר לו, ועל ידי התשובה זוכה האדם למחילה, סליחה וכפרה.

ופשוט הדבר בעיני, דלא יתכן כלל שיש בן ישראל שאין תפלתו מתקבלת משום שאילם הוא ואין בידו להוציא תפלתו בפיו, או משום פגם ומום בכלי הדיבור שעל ידו אינו יכול להגות התיבות והאותיות כראוי.

וכיוצא בדבר לגבי התשובה, הלא כתב הרמב"ם (פ"א ה"א מהל' תשובה) דוידוי פה מעכב את התשובה ומי שחזר בתשובה ולא התודה בפיו לא קיים מצוה ואין תשובתו מתקבלת. וכי יעלה על הדעת שהאילם או מי שדיבורו משובש ימות בחטאו בהיעדר יכולת להתוודות.

וע"כ נראה דאין הוידוי בפה מעכב אלא במי שיכול להתוודות, אבל מי שאין בידו להתוודות בפיו מתודה בלבו ועלתה לו. וכך כתב הרא"ש בסוף מס' מו"ק (פ"ג סימן ע"ו) דמי

שחלש ותש כחו להתוודות בפיו לפני מותו מתודה בלבו, עי"ש.

וב"ה ברמב"ן בתורת האדם (ענין הוידוי) "במס' שמחות תניא, נטה למות אומרים לו התודה עד שלא תמות, הרבה שנתורו ולא מתו והרבה שלא נתורו ומתו, והרבה שמהלכין בשוק ומתודין, שכזכות שאתה מתודה אתה חיי, אם יבול להתוודות בפיו יתודה, ואם לאו יתודה בלבו. אחד המתודה בפיו ובלבו ובלבד שתהא דעתו מיושבת עליו".

ומקור לדברים מצינו במדרש (תהלים מ"ה) "רחש לבי דבר טוב. להודיעך שלא יוכלו להתוודות בפיהם, אלא כיון שרחש לבם בתשובה, הקדוש ברוך הוא מקבלם, וכן הוא אומר ואתה שלמה בני דע את אלהי אביך ועבדהו בלב שלם ובנפש חפצה".

אבל בשאר המצוות מי שמכל סיבה שהיא נבצר ממנו לקיים מצוה מסויימת פטור ממצוה זו. ואין בכך תימא, הלא כהנים יש להם מצוות יתירות שאין לשאר העם ויש מצוות הנוהגות בארץ ולא בחו"ל, במקדש ולא חוצה לו, נשים פטורות ממצוות עשה שהזמ"ג, ואין ביד כל אדם לקיים את כל המצוות. וא"כ לא יפלא אם פטור האדם ממצוות שאין בידו לקיימן עקב מום גופני, אך לא כך הדבר לגבי תשובה ותפילה.

ומשו"כ פשוט בעיני דגם הסובל מכפייתיות, מתפלל הוא לפני אב רחום ותנון בכלים שנחן זה בידו ולא גרע מאילם.

הנני בברכה למע"כ שיוזכה להתגבר על כל קושי ומכשול, לקדש ש"ש ולעובדו באהבה.

באהבה וביקר
אשר זיים